

УДК 657.1.014.134

І. В. Шкута,
аспірантка кафедри обліку та аудиту
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка

ОСОБЛИВОСТІ ОПОДАТКУВАННЯ ТА СКЛАДАННЯ ЗВІТНОСТІ З ПОДАТКУ НА ПРИБУТОК СТРАХОВИМИ КОМПАНІЯМИ

Визначено особливості оподаткування страхових компаній податком на прибуток, розглянуто порядок формування витрат і доходів страховика. Розкрито порядок подання декларації з податку на прибуток та уточнюючого розрахунку, а також механізм нарахування пені в разі самостійного виявлення помилок.

Ключові слова: податок на прибуток, доходи і витрати страховика, декларація з податку на прибуток страховика.

И. В. Шкута
ОСОБЕННОСТИ НАЛОГООБЛОЖЕНИЯ И
СОСТАВЛЕНИЯ ОТЧЕТНОСТИ ПО НАЛОГУ
НА ПРИБЫЛЬ СТРАХОВЫМИ КОМПАНИЯМИ

Определены особенности налогообложения страховых компаний налогом на прибыль, рассмотрен порядок формирования затрат и доходов страховщика. Раскрыт порядок предоставления декларации по налогу на прибыль и уточняющего расчета, а также механизм начисления пени при самостоятельном выявлении ошибок.

Ключевые слова: налог на прибыль, доходы и затраты страховых компаний, декларация по налогу на прибыль страховщика.

I. V. Shkuta
FEATURES OF TAXATION AND
REPORTING OF INCOME TAX
BY INSURANCE COMPANIES

The paper examines major features of income tax of insurance companies. The study explains procedures of reporting followed by the insurance companies, describes a method of preparing income tax statements. The research highlights charging late payment penalties for self-identification mistakes.

Key words: income tax, income and costs of insurance companies, the declaration of income tax of the insurer.

Постановка проблеми. У сучасних умовах бухгалтерський облік і звітність страхових компаній зазнає суттєвих змін, які пов'язані з обов'язковістю переходу на міжнародні стандарти обліку та звітності страхових компаній, зареєстрованих у формі публічних акціонерних товариств. Оподаткування податком на прибуток страховиків вимагають пояснень і уточнень через особливості формування страхових та нестрахових доходів та витрат для цілей оподаткування за різними ставками. З огляду на це важливого практичного значення набуває дослідження процесу формування прибутку страхової компанії для оподаткування податком на прибуток.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичною основою дослідження особливостей діяльності страхових компаній та їх оподаткування є наукові праці таких учених та фахівців, як: В. Д. Базилевич, К. С. Базилевич, О. О. Гаманкова, Н. О. Гура, О. І. Коблянська, В. С. Лень, Т. Г. Мельник, С. С. Осадець, Р. В. Пікус, В. Б. Тропіна, О. І. Черняк, О. Ф. Філонюк, В. Г. Швець та ін. Водночас, питання оподаткування страхової діяльності потребують подальшого дослідження.

Метою статті є розкриття особливостей оподаткування і складання податкової звітності з податку на прибуток страховими компаніями на підставі дослідження національних та міжнародних нормативно-правових актів.

Основні результати дослідження. Страхова компанія як суб'єкт господарювання може бути утворена в різних організаційно-правових формах. У табл. 1 наведено основні форми організації страхових компаній, які існують у світі.

Відповідно до Закону України «Про страхування», страховиками визнаються фінансові установи, які створені у формі акціонерних, повних, командитних товариств або товариств із додатковою відповідальністю, а також одержали ліцензію на здійснення страхової діяльності. Серед учасників повинно бути не менше трьох страховиків [1].

В окремих випадках вітчизняним страховим законодавством передбачено створення державних страхових компаній (єдиним власником яких є держава), а у їх назвах необхідно використовувати слова «державна», «національна». В Україні єдиною державною страховою компанією є Національна акціонерна страхова компанія «Оранта», серед акціонерів якої є Фонд державного майна України, якому належить 25% плюс 1 акція.

Станом на 30.09.2011 року в Україні було зареєстровано 445 діючих страхових компаній, з яких 387, або 87%, зареєстровано у формі публічних акціонерних товариств. На рис. 1 зображено розподіл страхових компаній в Україні за формами організації на 30.09.2011 року.

Таблиця 1
Організаційні форми страхових компаній

Номер форми організації	Назва форми організації	Пояснення механізму функціонування
Перша	на акціонерній основі	страхова компанія здійснює випуск акцій і є акціонерним товариством
Друга	на «взаємній основі»	всі учасники страхової компанії мають поліси, тому страхова компанія не випускає акцій
Третя	кооперація	внутрішнє страхування
Четверта	синдикати	система, котра містить у своєму складі страхові компанії та брокерські фірми

Джерело: [9, с. 52-75]

Рис. 1. Розподіл страхових компаній за формами організації в Україні

Джерело: Складено автором за даними Державної служби статистики України

Оскільки більшість страховиків є публічними акціонерними товариствами (або відкритими акціонерними товариствами до 30.04.2011 р.), то всі вони зобов'язані з 2012 р. перейти на ведення обліку і складання звітності за міжнародними стандартами бухгалтерського обліку й фінансової звітності відповідно до ст. 12 Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» [2].

На відміну від інших суб'єктів господарювання страхові компанії використовують особливі ставки для оподатку-

вання прибутку, отриманого за результатами діяльності. У табл. 2 здійснено систематизацію ставок, які застосовують страховики у своїй діяльності.

Отже, основною ставкою оподаткування страхування життя є 0%, а оподаткування інших видів страхування до кінця 2012 року здійснюється за ставкою 3%.

Доходи страховика від діяльності, не пов'язаної із страхуванням, а також доходи, одержані страховиком у звітному періоді від перестраховиків, оподатковуються у 2012 році за ставкою 21%.

З метою визначення порядку формування доходів та витрат страховика, що отримані від страхової діяльності, в ПКУ передбачено ст. 156 «Особливості оподаткування страховика», у якій надається перелік доходів та витрат, які страховики можуть правомірно відносити до результатів страхової діяльності. На рис. 2 наведено перелік доходів і витрат страховика та здійснено їх зіставлення.

Проблемні питання оподаткування страховиків податком на прибуток полягають у розмежуванні доходів і витрат, пов'язаних та не пов'язаних зі страховою діяльністю.

При визначенні прибутку від діяльності, не пов'язаної зі страхуванням, доходи та витрати страховика визначаються відповідно до норм ст. 135–143 ПКУ. При цьому до складу доходів і витрат не включаються доходи та витрати, пов'язані зі страховою діяльністю.

У зв'язку з поділом діяльності страхової компанії на страхову діяльність і діяльність, не пов'язану зі страхуванням, виникло питання щодо розподілу амортизації. У вітчизняному законодавстві відсутні прямі правові норми, на підставі яких можна було б здійснити такий розподіл. Для віднесення амортизації необоротних активів до страхової діяльності страховій компанії необхідно мати підтверджувальні первинні документи, на підставі яких відбувається нарахування амортизації за результатами страхової діяльності. У випадку, коли страховик не має відповідних підтверджувальних документів, він зобов'язаний відносити їх до нестрахової діяльності. Сьогодні Податковий кодекс України потребує доопрацювання питання віднесення амортизації до страхової та нестрахової діяльності. Нами запропоновано здійснювати розподіл амортизації на підставі питомої ваги доходу від страхової діяльності та діяльності, не пов'язаної зі страхуванням, у загальній сумі доходу.

Особливими питаннями страховиків у період переходу на міжнародні стандарти обліку і фінансової звітності є віднесення до складу витрат коштів, які були перераховані за навчання бухгалтерів для отримання сертифікату з Міжнародних стандартів бухгалтерського обліку та фінансової звітності.

Відповідно до абз. 2 пп. 140.1.3 ПКУ, при визначенні об'єкта оподаткування враховуються такі витрати подвійного призначення, як витрати на навчання та/або професійну підготовку, перепідготовку або підвищення кваліфікації у вітчизняних або зарубіжних навчальних закладах, якщо наявність сертифікату про освіту в таких закладах є обов'язковою для виконання певних умов ведення господарської діяльності. Оскільки у бухгалтерів страхових компаній сертифікат із Міжнародних стандартів бухгалтерського

Таблиця 2 Ставки податку на прибуток для суб'єктів страхової діяльності

Ставка податку на прибуток	Об'єкт оподаткування, до якого застосовується ставка податку	Номер статті, пункту, підпункту ПКУ, що регламентує ставку податку	Термін дії ставки
0%	провадження діяльності зі страхування життя	п. 156.2 ст. 156 ПКУ	не встановлено граничного терміну
0%	доходи у межах договорів із обов'язкових видів страхування, за якими страхові виплати (страхові відшкодування) здійснюються на користь фізичних осіб – нерезидентів, а також за договорами страхування у межах системи міжнародних договорів "Зелена карта"	п.160.6 ст. 160 ПКУ	не встановлено граничного терміну
0%	доходи від договорів страхування або перестраховання із страховиками та перестраховиками – нерезидентами, рейтинг фінансової надійності (стійкості) яких відповідає вимогам, установленим національною комісією, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, а також під час укладання договорів перестраховання з обов'язкового страхування цивільної відповідальності оператора ядерної установки за шкоду, яка може бути заподіяна внаслідок ядерного інциденту	п.160.6 ст. 160 ПКУ	не встановлено граничного терміну
3%	доходи від провадження страхової діяльності, крім діяльності з виконання договорів довгострокового страхування життя та пенсійного страхування у межах недержавного пенсійного забезпечення	п. 8 підр. 4 р. XX «Перехідні положення» ПКУ	за результатами діяльності до 31 грудня 2012 року
4%	доходи у межах договорів страхування ризиків за межами України, за якими страхові виплати (страхові відшкодування) здійснюються на користь нерезидентів	п.160.6 ст. 160 ПКУ	не встановлено граничного терміну
12%	в інших випадках, що не передбачені вищезазначеними ставками, – за ставкою 12 відсотків суми таких виплат за власний рахунок у момент здійснення перерахування таких виплат	п.160.6 ст. 160 ПКУ	не встановлено граничного терміну
21%	доходи страховика від діяльності, не пов'язаної із страховою діяльністю, а також доходи, одержані страховиком у звітному періоді від перестраховиків за договорами перестраховання	п. 151.1 ст. 151 ПКУ	21% – до 31 грудня 2012 р., 19% – до 31 грудня 2013 р., 16% – до 31 грудня 2014 р.

Джерело: Складено автором на основі Податкового кодексу України

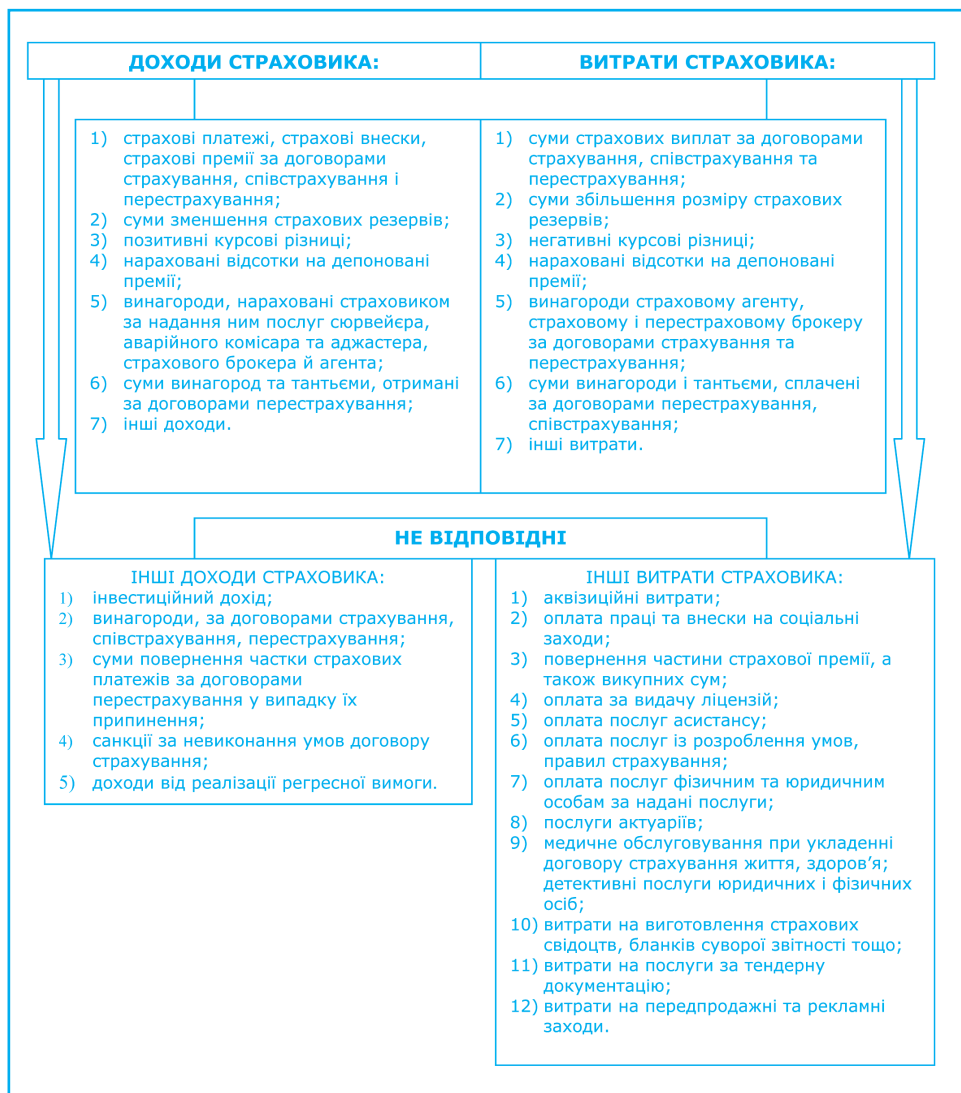

Рис. 2. Зіставлення доходів та витрат страховика від страхової діяльності (крім довгострокового страхування життя)

Джерело: Складено автором на основі Податкового кодексу України

обліку і фінансової звітності для виконання тих чи інших професійних обов'язків у сфері страхової діяльності не передбачений галузевим Довідником кваліфікаційних характеристик професій працівників і його обов'язковість складно довести, то сплачені за навчання кошти податкові органи не дозволяють відносити до складу витрат при визначенні об'єкта оподаткування. Але, на нашу думку, кошти, сплачені страховиками за навчання бухгалтерів, правомірно відносити до витрат, якщо в усіх первинних документах, які підтверджують надання послуг навчання, перенайменувати їх в інформаційно-консультаційні, а сертифікат про проходження курсів не розміщувати на робочому місці. Тоді їх можна буде відносити до складу витрат, як будь-які інші придбані послуги, що безпосередньо пов'язані з операційною діяльністю підприємства.

Існує ряд проблем страхових компаній, пов'язаних із особливостями страхової діяльності й невизначеністю податкового законодавства, які стосуються: перенесення збитків минулих років до декларацій 2012 року, форми декларації з податку на доходи (прибуток) страховика та відсутності порядку її складання, виправлення помилок і самостійного донарахування податкових зобов'язань.

Перенесення збитків минулих років при визначенні об'єкта оподаткування податком на прибуток страховими компаніями у 2012 році здійснюється відповідно до пункту

150.1 ПКУ. Аналіз чинного законодавства свідчить про те, що пункт 3 підрозділу 4 Розділу XX «Перехідні положення» ПКУ також не містить заборони на врахування у 2011-му та 2012 роках збитків, які виникли до 01.01.2011 р., а отже, такі збитки повинні враховуватись у складі витрат поточних податкових періодів наростаючим підсумком до повного погашення від'ємного значення [5].

Оскільки станом на 20.03.2012 року не було оприлюднено нову податкову декларацію страховика, то страховим компаніям до введення в дію нової форми податкової декларації пропонується подавати до органів ДПС за звітні періоди 2012 року Податкову декларацію за формою, затвердженою наказом ДПА України від 21.02.2011 р. № 97. Ще однією важливою проблемою є відсутність порядку складання та заповнення Податкової декларації страховика, що може призводити до збільшення кількості помилок і неточностей при її заповненні. На рис. 3 запропоновано алгоритм заповнення основних показників декларації страховика.

Виправлення помилок та самостійне донарахування податкового зобов'язання всіма платниками

податків, у тому числі страховими компаніями, здійснюється відповідно до пункту 50.1 ПКУ: якщо платник податків самостійно виявляє помилки, що містяться в раніше поданій ним податковій декларації, він зобов'язаний надіслати уточнюючий розрахунок до такої податкової декларації за формою, чинною на час подання уточнюючого розрахунку. Платник податків має право не подавати такий розрахунок, якщо відповідні уточнені показники зазначаються ним у складі податкової декларації за будь-який наступний податковий період, протягом якого такі помилки були самостійно виявлені.

Платник податків, який до початку його перевірки контролюючим органом самостійно виявляє факт зниження податкового зобов'язання минулих податкових періодів, зобов'язаний:

- або надіслати уточнюючий розрахунок і сплатити суму недоплати та штраф у розмірі 3% суми недоплати;
- або відобразити суму недоплати у складі декларації з податку на прибуток, збільшену на суму штрафу в розмірі 5% такої суми, з відповідним збільшенням загальної суми грошового зобов'язання з податку на прибуток.

Згідно з підпунктом 129.1.2 ПКУ пеня нараховується, зокрема, у день настання строку погашення податкового зобов'язання, нарахованого платником податків у разі виявлення його зниження (у тому числі за період адміністративного та/або судового оскарження).

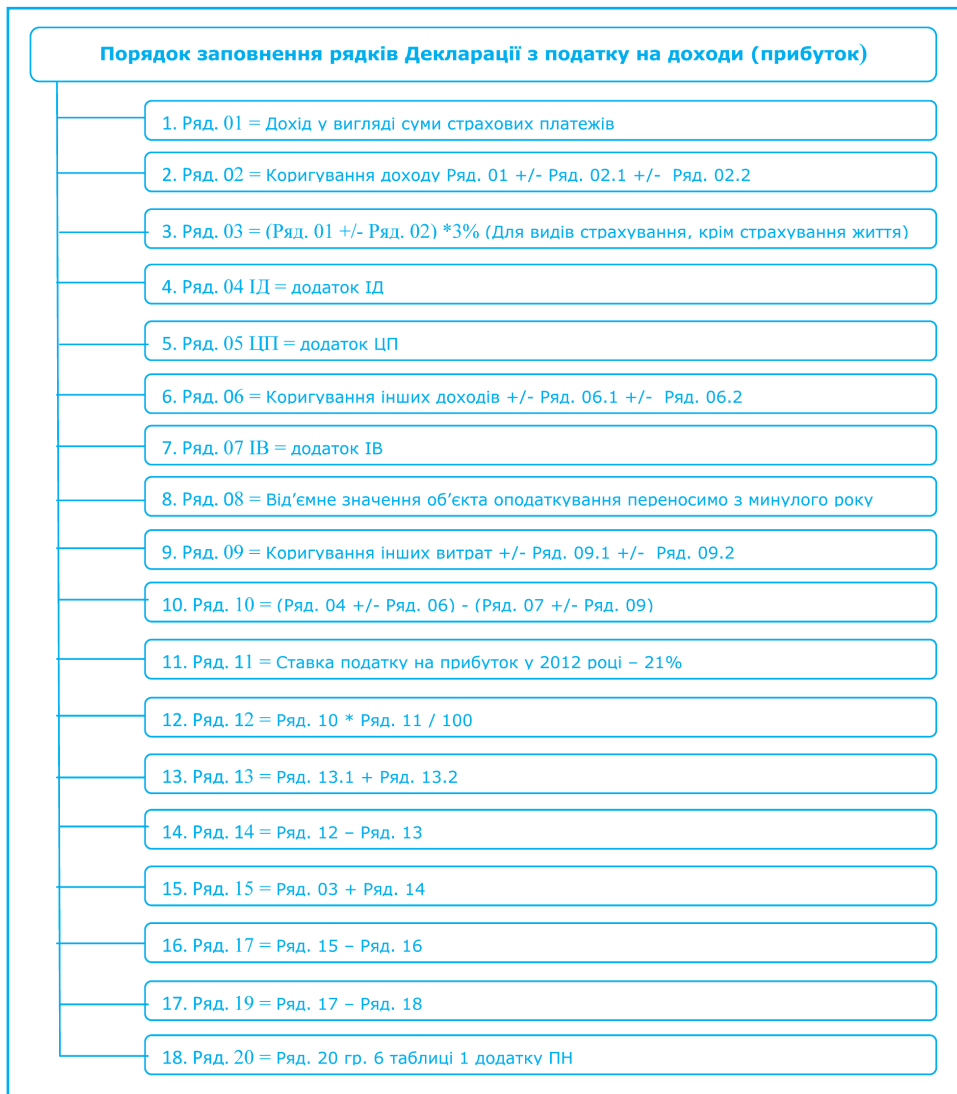

Рис. 3. Алгоритм заповнення Декларації з податку на прибуток (доходи) страховика

Джерело: Складено автором на основі форми Декларації з податку на прибуток (доходи) страховика

Пеня нараховується з розрахунку 120 відсотків річних облікової ставки Національного банку України, чинної на день заниження.

Нарахування пені закінчується в день зарахування коштів на відповідний рахунок Державного казначейства України та/або в інших випадках погашення податкового боргу та/або грошових зобов'язань.

Таким чином, при самостійному виявленні платником податків заниження суми податкового зобов'язання пеня нараховується на суму заниження та за весь період заниження із розрахунку 120 відсотків річних облікової ставки Національного банку України, що діє на день заниження [5, ст. 112].

Висновки. Від 1 січня 2012 р. страхові компанії зобов'язані вести облік, складати та подавати звітність за міжнародними стандартами бухгалтерського обліку і фінансової звітності, що породжує ряд проблем, зокрема

пов'язаних із оподаткуванням податком на прибуток. У статті проаналізовано особливості ставок оподаткування прибутку страхових компаній, запропоновано систематизацію доходів і витрат страховика, які пов'язані зі страховою діяльністю. Досліджено проблемні питання щодо розподілу амортизаційних відрахувань між страховою та іншою діяльністю страховика, а також запропоновано підхід до розподілу амортизаційних відрахувань. Розроблено алгоритм заповнення чинної Податкової декларації страховика з податку на прибуток (доходи) у зв'язку з відсутністю затвердженого нормативного документа, який би визначав порядок складання такої декларації.

Література

1. Про страхування : Закон України за станом на 22 грудня 2011 р. // Верховна Рада України. – К. : Парламент. вид-во, 1996. – № 18. – Ст. 78.
2. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України за станом на 22 грудня 2011 р. // Верховна Рада України. – К. : Парламент. вид-во, 1999. – № 40. – Ст. 365.
3. Лист Міністерства фінансів України від 06.03.2012 року № 31-08410-07-29/5792 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://document.ua/shodo-zastosuvannja-mizhnarodnih-standartiv-finansovoyi-zvit-doc94824.html>
4. Про створення умов для впровадження міжнародних стандартів фінансової звітності : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 22.02.2012 року № 157-р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/157-2012-%D1%80>
5. Податковий кодекс України // Верховна Рада України. – К. : Парламент. вид-во, 2011. – № 13–17. – 556 с.
6. Лист Державної податкової служби України від 23.03.2012 № 8450/7/15-1317 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://document.ua/pro-podatkovu-zvitnist-z-podatku-na-pributok-doc93524.html>
7. Наказ ДПА України від 21.02.2011 р. № 97 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.profiwins.com.ua/uk/letters-and-orders/gna/1800-97.html>
8. Наказ Мінфіну від 07.11.2011 р. № 1397 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.profiwins.com.ua/uk/letters-and-orders/treasury/2542-1397.html>
9. Історія страхування : підручник / С. К. Реверчук, Т. В. Сива, С. І. Кубів, О. Д. Вовчак ; за ред. С. К. Реверчука. – К. : Знання, 2005. – 213 с.

Стаття надійшла до редакції 12 червня 2012 року

**ІНТЕРНЕТ-ХОЛДІНГ
ІНСТИТУТУ ТРАНСФОРМАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА**
56 веб-ресурсів
www.SOSKIN.info